

ARCKÉPEK — KORKÉPEK

Apró, igénytelen jegyzetek ezek, melyekből csak azért nem született elbeszélés, mert írójuknak erre nincs ideje — vagy talán nem is érdemes, hogy ennél több időt szenteljen rájuk. Ezért se riportok, se novellák, se szociográfia, hanem csak jegyzetek, s csupán arra tartanak igényt, hogy az olvasó türelmesen elolvassa őket.

KÉTSÉGBEESETEK

Az útkaparó kislánya, Aranka megbetegedett. Nem esett ágynak, nem gyöngült le, étvágyát és játékos kedvét sem veszítette el, mindig fent volt, iskolába is járt rendszeresen, mégis tagadhatatlan, valami baja történt, mert a combján több, ótvarhoz hasonló seb keletkezett. egy reggelre kivarosodott a combja, egy hétig hordta, aztán magától elszáradt, begyógyult. De mihelyt elmúlt a régi var, mellette nyomban másik jött. Mindig a combján. Valami bőrbetegség lehetett, de hogy pontosan mi, nem tudom megmondani, mert ezt az orvosok sem tudják megállapítani, mint ahogy majd ki is tűnik az alábbi sorokból.

A seb egyáltalán nem okozott fájdalmat, nem is viszketett, a szülők mégis kétségbeestek, félték hogy valami új, alattomos betegség, amely tönkretetheti gyermeküket.

A szülők és a szomszédok a betegséget elejétől fogva az atombombabarobbanásokkal hozták kapcsolatba.

Arankát elvitték a helyi falusi orvoshoz, az orvos hümmögött, fel-

felvonta szemöldökét, majd kiírt valami kenőcsöt, hogy avval kenjék a sebet, majd elmúlik, de ha nem múlna el, jöjjenek vissza egy hónap múlva, majd meglátják.

Aranka apja, az útkaparó, elég értelmes ember volt, hetente kétszer a borbélynál elolvasta az újságot, vasárnap maga is megvette. nem hitt a babonában, s mennél tovább húzódott kislánya bőrbaja (?), annál határozottabban állította: „az lesz ez, atomsugárzás, hogy a mennykő mér nem csap beléjük ott Nevadában vagy Szibériában, mikor mindnyájan egyrakáson vannak!”

A furcsa varokat hiába kengették az orvos által előírt kenőccsel. majd ismét kiütköztek, mint eddig is.

Egy hónap múlva az orvos másfajta kenőcsöt írt. De az sem segített. A szülők mindinkább kétségbeestek, a szomszédok hihetetlen és messzemenő következtetéseket vontak le az esetről. Persze Aranka édesanyja volt legjobban elkeseredve. „Ha megmaradna is, — mondogatta — ezek a csúf varok ellephetik egész testét, nem veszi el senki feleségül, bánat lesz egész élete, meg az én életem is. Hát hiába van

az a nagy tudomány, mégse tudják gyógyítani?!"

A második hónap után, mivel a gyógyulásnak jelei sem mutatkoztak, a helyi orvos beutalta Arankát a városi klinikára. Egy hónapig tartották ott a tudós orvosok, aztán hazaküldték. Ők se tudtak segíteni semmit. Azt mondták, idővel majd elmúlik. Egyáltalán nem veszélyes. A vérnek semmi baja...

Akkor a szomszédok azt mondták, hogy a betegségélyzős betegeket felületesen vizsgálják meg, áldozzának kicsit többet és próbálják meg egy privát bőrspecialistánál. Azt is megpróbálták, de mindhiába.

Aranka a sok kanalas, tablettás és ezerféle más orvosságok használatától már sorvadzni kezdett.

A szülők már szinte belefásultak a kétségbeesésbe.

Minden lehető-lehetetlent megpróbáltak, semmi sem segített. Abba pedig nem tudtak belenyugodni, hogy „nem veszélyes, majd elmúlik”.

És végül egy este remegve beállítottak a falu vén kuruzsló asszonyához. A banya is tüzetesen megvizsgálta Arankát. Átkozódott, szitkozódott. Megtiltotta az orvosok által előírt gyógyszerek használatát, valami fűvet kerített elő, kifőzte, s annak levével kenegette a sebet. Pár nap múlva eltűntek Aranka combjáról az undorító varok.

Remegve várták a másnapot, hogy megjelennek-e újból? De nem jelentek meg se másnapra, se harmadnapra, se ötödnapra.

Határtalan megkönnyebülés.

Titokban híre ment a faluban a kuruzslóasszony eredményes gyógyításának. Az emberek újból félni és becsúlni kezdték az elfelejtett boszorkányt.

De másfél hét múlva Aranka testen újra megjelentek a félelmetes varok. Most már nemcsak a combján, hanem a hasán és csípője tájékán is, és sokkal sűrűbb foltekban, mint eddig.

És hiába vitték a kuruzslóasszonyhoz. Az orvosok tanácstalanul álltak a furcsa baj előtt. Az útkaparó hiába mellékelte a helyi orvos receptjét egy levélhez, amit amerikai ismerősének küldött, az Amerikából érkezett gyógyszer sem segített Arankán.

Az anya sírdogált. Az apa szitkozódott: „azt a nevadai...” A szomszédokon valami homályos félelem hatalmasodott el és egyidőben emlegették a boszorkányokat, az atombombarobbanásokat és a világ végét.

A kis Aranka, akinek a sebei se nem fájtak, se nem viszkettek, mint eddig is, ezúttal is gondtalanul játszott és ugrándozott. Mióta nem szedi az orvosságokat, eleven, egészséges arcszínét is visszakapta. Csak a titokzatos varok terjednek szét mind jobban puha testen...

ELVESZETTEK

Aki jóideje itt él Bácskában, lehet, hogy ismeri a falusi kofaasszonyt azt a fajtáját is, akiről szó lesz.

Viki néninek hívják és ismerik a cservenkaiak, kulaiak, hegyesiek, topolyaiak, temeriniek, csantavérik, hódáságiak, egyszóval mindenki a Duna-Tisza közben, aki a tojást, kiscsirkét, kiskacsát, kislibát, virágmagot és kerti veteménymagot a piacon vásárolja. (Ismerik, de persze nem Viki néni néven, ez költött név, mivel nem szeretem a bírósági tárgyalásokat, vagyis, hogy valaki személyi sértés okcímén bepörölgjön és aztán nekem csak mentegetőzőm kelljen.)

Viki néni az első világháború befejezése óta kofáskodott. (Férje meghalt a háborúban.) Persze nem iparszerűen űzte mesterségét, hanem csak úgy suba alatt. Nem volt kocsija, vagy autója, csak fáradhatatlan két lába, lankadatlan két karja, s két nagy öblös piaci karkosára. Tojást, vaját, túrót, aprójó-

szágot, koszorúbefont fokhagymát, czerfélé virág- és kerti veteménymagot és hasonló apróságokat vett és eladott — szezon szerint. Újlesztendőitől újlesztendőig, évről-évre szüntelenül piacolt. Két dinár összaszon reményében sohasem restelt elutazni mondjuk valami jófajta tiszamelléki kacsatójáért, hogy aztán eladja például Pacséron.

Ismerték, bíztak benne az emberek, s szerettek tőle vásárolni. Viki nénit mindig felkeresték a piacon a háziasszonyok. Viki néni örökké úton volt, milliomszor bejárta Bácskát, keresztül-kasul. Tudom, mert elmesélte nekem: legboldogabb percei azok voltak, mikor piac után utazott hazafelé a vonaton és köténye alól, a nagyszájú zacskóból kifordította piaci kosarába a pénzt és számolgatta. Méricskélte, milyen piac volt. És mikor meggyőződött, hogy mondjuk száz dinár befektetésen leszámítva az útiköltséget, húsz dinár tiszta haszna volt, akkor olyan nagyon-nagyon boldog tudott lenni. Megesett hogy egy dinár haszna se volt, megtörtént az is, nem egyszer, hogy ráfizetett, vagy hogy még nagy ismeretsége, népszerűsége és üzleti szímatja mellett is érintetlenül hozta vissza két nehéz kosarának tartalmát (ez is veszteség volt, mert a vasutat csak fizetni kellett) — akkor bizony letörtségében sírdogált hazafelé a vonaton. Majd harmincéves kofáskodása alatt ezerszer megfogadta (persze rossz piac után), hogy fölhagyja a piacolással, mégis mindig elindult ezeregyedszer is. Kofáskodásából nem vett házat, se földet, semmit, csak mindennapi kenyerét és egyszerű rongyait. De ha valaki megtiltotta volna neki, hogy tovább nem szabad járnai a piacokat, bánatában elémésztette volna magát. Szerelmes volt a kofaságba, a két fillérnyi hasznocskába. Annyit szaladt ez az öregasszony! Mert mindig szaladt, olyan fürge volt még hatvanéves korában is.

Az embereknek mindig több hasznuk volt Viki néniből, mint neki az emberekből. Ha hajszálnyi is, de ér volt Bácska testén, behálózta ennek a földnek minden zugát; jó magot és jó költeni való baromfitojást vitt oda, ahova kellett. S milyen bámulatos akaratörővel, szorgalommal és szeretettel üzte hivatástalan hivatott szerepét! Most, hogy visszaemlékezem rá, úgy tűnik nekem, hogy talán egy kicsit anyaságának élt piacolása alatt. Úgy kocogott, botladozott a guggoló bácskai falvak és kisvárosok között, mint a csibét féltő kotlós. Tenni, teremni akart mindig, s tett és termett úgy ahogy tudott; két nehéz kosarának cipelésével. (Gyerekei valójában sohasem születtek). Értékes hajlamát, apró cselekedeteiben osztotta szét az embereknek. Viki néni is elveszett, mint ahogy annyian elvesztek itt hasonló sorsban, hasonló apróságokban szétörlődve.

Két nagy-nagy hibája volt: egyik: nem volt lelkiismerete az embereket becsapni (kofaasszony és lelkiismeretesség? — de most Viki néniről van szó), a másik: nem mert nagy vállalkozásba belevágni, nem társult, lényegében nem tudott elszakadni, nem tudott kinőni abból a világból, melyben született. Üzletfelei mindig olyan szürke, egyszerű asszonyok voltak, mint ő maga.

(Különben amilyen rendkívüli érzékekkel és határtalan szeretettel intézte apró-cseprő munkáit — párját ritkíthatta volna a nagykereskedők társaságában.)

Hat-hét éve, hogy végképp felhagyott a piacolással. Felmondták a szolgálatot fürge lábai, megöregedett. Azért még három évvel ezelőtt is adott el helyben ezt-azt, ahogy ő mondja: „gyime-gyomát”.

Már senkije sincs. Testvérei is mind meghaltak.

És már tán pénze se volna, betevő kenyere se, koldulni volna kénytelen, ha két évvel ezelőtt udvarán — a szövetkezet hozzájárulásával —

nem csinált volna fajbaromfi far-
mo!

Hasznót látott a fajbaromfi te-
nyésztésben, s neki nem kellett so-
kat magyarázni. Mikor a minap
meglátogattam, hófehér tyúkjai kö-
zött motyogott olyan aranyos kedv-
vel és szorgalommal, mintha lega-
lább még kétszáz évig élne, és mint-
ha csupán rajta állna, vagy bukna a
fajbaromfi tenyésztés ügye. Azt
mondják a szakemberek, példátlan
szakszerűséggel és szeretettel neveli
tyúkjait. Havi jövedelme nagyobb
mint a falu legelső emberéé.

Keresetéből csak igénytelen koszt-
jára költ. Többi pénzét a szalma-
sákban őrzi. A falusi rossz nyelvek
szerint már van vagy egy milliója.
Senkije sincs. Igényei sincsenek.
Viki néni erősen öregszik. Mintha
már egy kissé bogaras is volna.

De míg mozdítani tudja fárada-
tatlan csontjait, hasznára lesz ennek
a földnek...

ÁLDOZATOK

Dávid Jóska bácsi.

Örök életében szegényember volt.
Lázadásra a legigazságtalanabb, a
legembertelenebb társadalom se
kényszerítené. Ő nem bánt senkit.
Mégis ha valaki nyúzni kezdi, el-
lenszegülés nélkül túri, mert sosem
látja az ember, mire virradunk.

Pártatlan ember. Ami kis pártos-
ság megbúvik benne, az is inkább
félelem, mint kiállás. Negyvenötben
nem íratott földet — félelemből. De
mikor megkérdezték, miért nem íra-
tott, azt mondta: „engem ez nem li-
let meg — nem dolgoztam meg ér-
te.” Ha azonban hinné tudta volna,
hogy a régi tulajdonos sohasem kö-
veteli vissza konfiskált földjét —
minden lelkiismeretfurdalás nélkül
íratott volna, nemcsak két holdat,
hanem húszat, vagy talán kétszáz-
zat is.

Az ő szemében mindig az volt az
erős, akinek nagy volt a birtoka. Az

új tulajdonosokban viszont nem bí-
zott, — nem is félt tőlük —, mert
azok nem parancsoltak neki, s nem
függött tőlük.

Önkénytelenül is arra törekedett
mindig, hogy leveesse magáról azt a
sárbaragadó szegénységet. De csak a
maga erejéből. Mindent csak a ma-
ga erejéből. A gazdák ebben soha-
sem segítettek, később a társada-
lom segítségét nem fogadta el, mert
ez szokatlan volt neki, félt tőle,
nem bízott benne — lényegében
azonban azoktól félt, akik őseit is
és őt is nyuvasztották.

Hány és hány ilyen Dávid Jóska
bácsi él ebben a mi fekete Bács-
kánkban!

Egyikükkel a napokban találkoztam
egy faluban.

En a gidres-gödrös gyalogjárdán
botladoztam, ő szembe jött velem a
sáros kocsiúton, egy pejlovat veze-
tett, rövidrefogott kantárszáron.

— Aggyisten!

— Aggyisten!

— No hova?

— Megjártatom. Most heréltettem
ki azt mondta a lódoktor, jót tesz
neki a járás.

— Tán a magáé?

— Már nyilván, mert én fiztettem
ki!

— Mikor vette?

— Most a télbe. Eladtam a tehen-
két és vettem ezt.

— Mennyi földje is van magának
Jóska bácsi?

— Két hold. Most legalább áren-
dálhatok hozzá még kettőt, ketten
majd elpizmogunk rajta... Meg-
úntam már a fuvart fizetni!

— Látom, fiatal a pejko.

— Hát még majdnem csikó. De
nem rossz szándékú jószág.. Ha
eztán is jól viselkedik és nem esik
valami baja, tíz-tizenkét évig is ki-
húzhatja nálam.

Állunk és nézzük a lovat. Már
kimondtam az „istenáldját”, ami-
kor utánam szólt:

— Vettem, Magamfajta ember ló
nélkül nem sokra viheti...

Még valamit mondott, de azt már nem értettem.

Ha valaki jól főbekólintott volna, akkor se kóválygott volna velem a világ. Pedig megszoktam a falut és az itt élő emberek aprónak látszó tragédiáit. A sarat is, és a sárban ezt a végtelenül nehéz, lassú, lomha mozgást is. Azért most mégis...

Alig félórával ezelőtt még a szövetkezetben voltam, s hallottam milyen és hány mezőgazdasági gépet vásárolnak az idén, hogy milyen mezőgazdasági feldolgozó üzemet építenek, hogy végre mennyi mindent adnak az idén és az elkövetkező években ennek az agyoncsigázott földnek, hogy itt is mozduljon már nagyobb az élet, Dávid Jóska bácsi pedig keservesen, tizkőrmével összekapart két hold földjére egy lovat vett.

Hány Dávid Jóska bácsi van csak ebben a faluban is!

A szövetkezet eléri célját és ezért nagyon-nagyon hálásak lesznek Dá-

vid Jóska bácsi utódai, és már ma is azok, akiket nem Dávid Jóskának hívnak.

De egy pillanatra mégis meg kell állni. Mert lehetetlen, hogy meg ne rendüljön az ember Dávid Jóska bácsiék elkerülhetetlen tragédiáján. Dédelgetett, s csak álmukban emlegetett sok-sok éves vágyuk alig hogy beteljesedett, máris összeomlott.

Dávid Jóska bácsi örök életében szegény ember marad.

S ez a legszomorúbb.

Nekem úgy tűnt akkor, — ez okozta a főbekólintásnál is nagyobb szédülést —, hogy ezek az emberek annyira beleragadtak a sárba, hogy már csak belefúladni tudnak. Mint ha valami átok folytán ez a sár megkövetelné a maga áldozatait. Mert minden valószínűség szerint a nagy fekete Bácskának ők az utolsó áldozatai...

A Dávid Jóska bácsik, akik már örök életükben szegény emberek maradnak.

